

دانشگاه اصفهان

کلیات و مبانی علم تاریخ

(رشته تاریخ)

www.ketab.ir

دکتر عبدالله ساجدی

سازدی، عبدالله، ۱۳۵۵ -	سرشناسه
کلیات و مبانی علم تاریخ (رشته تاریخ) / عبدالله ساجدی؛ ویراستار علمی یزدان فرخی؛ تهیه و تولید دفتر تدوین و تولید کتب و محتوای آموزشی.	عنوان و نام پدید آور
تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۵.	مشخصات نشر
دوازده، ۲۱۲ ص.	مشخصات ظاهری
دانشگاه پیام نور؛ ۲۳۲۲. گروه تاریخ؛ ۴۲ / آ.	فروست
978 - 964 - 14 - 0369 - 2	شابک
فیبا .	وضعیت فهرست نویسی
کتابنامه: ص. [۲۰۳] - ۲۱۲	یادداشت
تاریخ - آموزش برنامه ای	موضوع
History - Programmed instruction	موضوع
ایران - تاریخ - آموزش برنامه ای	موضوع
Iran - History - Programmed instruction	موضوع
فرخی، یزدان، ۱۳۶۱ - ویراستار	شناسه افزوده
دانشگاه پیام نور. دفتر تدوین و تولید کتب و محتوای آموزشی	شناسه افزوده
۱۳۹۵ ک ۸۲/س DV	رده بندی کتبی
۹۰۴	رده بندی دیویی
۴۵۲۸۰	شماره کتابشناسی ملی

کلیات و مبانی علم تاریخ

مؤلف: دکتر عبدالله ساجدی

ویراستار علمی: دکتر یزدان فرخی

تهیه و تولید: دفتر تدوین و تولید کتب و محتوای آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و توزیع دانشگاه پیام نور

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول اسفند ۱۳۹۵

شابک: ۲ - ۰۳۶۹ - ۱۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 14 - 0369 - 2

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید.

(کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ و متعلق به دانشگاه پیام نور است. تولید، کپی یا خلاصه برداری، نشر و ترجمه، چاپ، افست، توزیع گسترده، تهیه CD و ... این اثر یا بخشی از آن اعم از متن، طرح، پشت و روی جلد و... بدون اخذ مجوز کتبی از معاونت فناوری و پژوهش دانشگاه خلاف مقررات و تعرض به حقوق مادی و معنوی دانشگاه است. متخلفین وفق قانون حمایت از مولفان و مصنفان و هنرمندان دارای مسئولیت حقوقی و کیفری بوده و تحت پیگرد قرار می گیرند.)

قیمت: ۹۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

پیشگفتار	یازده
فصل اول. کلیاتی در باب علم تاریخ	۱
هدف کلی	۱
هدف‌های یادگیری	۱
۱-۱ معنا و مفهوم واژه تاریخ	۱
۲-۱ معانی متفاوت تاریخ (تاریخ نزد مورخان و اندیشمندان)	۳
۳-۱ تعریف دیگر از علم تاریخ	۱۱
۴-۱ تاریخ از دیدگاه قرآن	۱۲
۵-۱ موضوع و محدوده علم تاریخ	۱۵
خلاصه فصل اول	۲۰
تمرین‌آزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول	۲۱
فصل دوم. سیر تحول علم تاریخ (گفتاری در منازعه بر علم بودن یا نبودن تاریخ)	۲۳
هدف کلی	۲۳
هدف‌های یادگیری	۲۳
۱-۲ سیر تحول علم تاریخ	۲۳
۲-۲ نگرش یونانی	۲۵
۳-۲ نگرش دینی	۲۶
۴-۲ نگرش عصر روشنگری	۲۶
۵-۲ نگرش قرون جدید	۲۸
۶-۲ بازگشت به عصر روشنگری	۲۹
۷-۲ نگرش معاصر	۲۹
۸-۲ نگرش ایرانی و اسلامی	۳۱

۳۲	خلاصه فصل دوم
۳۳	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوم
۳۷	فصل سوم. تاریخ و ارتباط آن با علوم و مؤلفه‌های دیگر
۳۷	هدف کلی
۳۷	هدف‌های یادگیری
۳۷	۱-۳ تاریخ و ارتباط آن با سایر علوم
۳۸	۳-۱-۱ ارتباط یا ضرورت ارتباط
۴۰	۳-۱-۲ تاریخ و جامعه‌شناسی
۴۴	۳-۱-۳ تاریخ و مردم‌شناسی
۴۴	۳-۱-۴ تاریخ و علم جغرافیا
۴۵	۳-۱-۵ تاریخ و علم سیاست
۴۶	۳-۱-۶ تاریخ و روان‌شناسی
۴۷	۳-۱-۷ تاریخ و باستان‌شناسی
۴۸	۳-۱-۸ تاریخ و ادبیات
۵۰	۳-۱-۹ تاریخ و زبان‌شناسی
۵۱	۳-۱-۱۰ تاریخ و فلسفه
۵۲	۳-۱-۱۱ تاریخ و ادب و تاریخ
۵۳	۳-۱-۱۲ تاریخ و رویه میان‌رشته‌ای
۵۵	۲-۳ تاریخ و ارتباط آن با مؤلفه‌های اسطوره، داستان، جامعه، هویت و تربیت
۵۵	۳-۲-۱ تاریخ و اسطوره
۵۷	۳-۲-۲ تاریخ و داستان
۵۹	۳-۲-۳ تاریخ و جامعه
۶۱	۳-۲-۴ تاریخ و هویت
۶۲	۳-۲-۵ تاریخ و تربیت
۶۴	خلاصه فصل سوم
۶۵	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل سوم
۶۷	فصل چهارم. مورخ و تاریخ: اصول، روش‌ها، ابزارها و فواید علم تاریخ
۶۷	هدف کلی
۶۷	هدف‌های یادگیری
۶۸	۴-۱ اصول و قواعد حاکم بر علم تاریخ
۶۹	۴-۲ وظیفه مورخ
۷۱	۴-۳ صفات مورخ
۷۶	۴-۴ محث روش در تاریخ‌نگاری
۷۶	۴-۴-۱ تقسیم‌بندی موضوعی و زمانی
۷۷	۴-۴-۲ تقسیم‌بندی براساس روند گذر به تاریخ علمی
۸۰	۴-۵ منابع و ابزارهای علم تاریخ (شواهد و مدارک)
۸۱	۴-۵-۱ منابع تاریخی از نظر درجه اعتبار و ارزش

۱۲	۲-۵-۴ منابع و ابزارهای علم تاریخ از نظر شکل و تنوع
۸۹	۶-۴ فنون و ابزار جدید در امر تاریخ‌پژوهی
۸۹	۴-۶-۱ رایانه و اینترنت
۹۰	۴-۶-۲ آمار
۹۲	۴-۶-۳ نقاشی و عکاسی
۹۴	۴-۶-۴ فیلم و سینما
۹۴	۴-۶-۵ زبان‌شناسی
۹۵	۴-۶-۶ منابع و آثار محسوس
۹۶	۴-۶-۷ سندشناسی
۹۷	۴-۶-۸ سکه‌شناسی
۹۷	۴-۶-۹ مکتب آنال
۹۸	۴-۷-۱ نقد تاریخی
۹۹	۴-۷-۱-۱ روی راوی
۹۹	۴-۷-۲ نقد برون‌ی روایت
۱۰۰	۴-۷-۳ نقد درونی روی
۱۰۱	۴-۷-۴ نقد درونی روایت
۱۰۲	۴-۸-۱ فواید علم تاریخ
۱۰۲	۴-۸-۱-۱ تاریخ؛ گذشته، حال و آینده
۱۰۵	۴-۸-۲ تاریخ؛ هویت و حس و حال
۱۰۶	۴-۸-۳ تاریخ؛ شکل‌گیری عقل اجتماعی
۱۰۷	۴-۸-۴ تاریخ؛ معلم اخلاق
۱۰۸	۴-۸-۵ تاریخ؛ یک‌نهاد آموزشی
۱۰۹	۴-۸-۶ تاریخ؛ کسب تجربه و عبرت‌آموزی
۱۱۲	۶-۸-۷ تاریخ؛ جلوگیری از محو میراث پیشینیان
۱۱۲	خلاصه فصل چهارم
۱۱۴	نخودآزمایی چهارگزین‌های فصل چهارم
۱۱۷	فصل پنجم. شعبه‌ها، شاخه‌ها و سبک‌های علم تاریخ
۱۱۷	هدف کلی
۱۱۷	هدف‌های یادگیری
۱۱۷	۵-۱-۱ شعبه‌های علم تاریخ
۱۱۷	۵-۱-۱-۱ تاریخ جهانی (عمومی)
۱۲۰	۵-۱-۱-۲ تاریخ محلی
۱۲۳	۵-۱-۱-۳ تاریخ دودمانی
۱۲۴	۵-۱-۱-۴ تاریخ حماسی
۱۲۵	۵-۲-۱ شاخه‌های علم تاریخ
۱۲۵	۵-۲-۱-۱ تاریخ سیاسی و نظامی
۱۲۸	۵-۲-۲ تاریخ اجتماعی
۱۳۰	۵-۲-۳ تاریخ فرهنگی

۱۳۸	۵-۲-۴ تاریخ اقتصادی
۱۴۰	۵-۲-۵ جغرافیای تاریخی
۱۴۲	۵-۲-۶ جامعه‌شناسی تاریخی
۱۴۳	۵-۳ سبک‌ها و شیوه‌های تاریخ‌نگاری
۱۴۵	خلاصه فصل پنجم
۱۴۶	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل پنجم
۱۴۹	فصل ششم. کلیات تاریخ ایران
۱۴۹	هدف کلی
۱۴۹	هدف‌ها یادگیری
۱۴۹	۶-۱ فلات ایران
۱۵۰	۶-۲ ریشه تمدنی در فلات ایران
۱۵۱	۶-۳ ایران آریایی
۱۵۲	۶-۳-۱ باجرت آریایی‌ها
۱۵۲	۶-۳-۲ ماد
۱۵۳	۶-۳-۳ هخامنشیان
۱۵۴	۶-۳-۴ اسکندر و سلوکی
۱۵۴	۶-۳-۵ اشکانیان
۱۵۵	۶-۳-۶ ساسانیان
۱۵۶	۶-۴ ایران اسلامی
۱۵۶	۶-۴-۱ طاهریان
۱۵۷	۶-۴-۲ صفاریان
۱۵۸	۶-۴-۳ سامانیان
۱۵۹	۶-۴-۴ آل بویه
۱۶۱	۶-۴-۵ غزنویان
۱۶۲	۶-۴-۶ سلجوقیان
۱۶۴	۶-۴-۷ خوارزمشاهیان
۱۶۵	۶-۴-۸ دوره مغول و ایلخانان
۱۶۶	۶-۴-۹ تیموریان و ترکمانان
۱۶۷	۶-۴-۱۰ صفویان
۱۶۹	۶-۴-۱۱ افشاریه
۱۶۹	۶-۴-۱۲ زندیه
۱۷۰	۶-۵ ایران معاصر
۱۷۱	۶-۵-۱ دوره قاجار
۱۷۲	۶-۵-۲ دوره پهلوی
۱۷۵	خلاصه فصل ششم
۱۷۷	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل ششم

۱۷۹	فصل هفتم. کلیات تاریخ جهان
۱۷۹	هدف کلی
۱۷۹	هدف‌های یادگیری
۱۷۹	۱-۷ تقسیمات تاریخ جهان
۱۸۲	۲-۷ تمدن‌های مهم
۱۸۳	۱-۲-۷ مصر
۱۸۴	۲-۲-۷ چین
۱۸۵	۳-۲-۷ هند
۱۸۶	۴-۲-۷ یونان و روم
۱۸۷	۳-۷ مراحل مهم تاریخ جهان
۱۸۹	۴-۷ سیر عمومی تاریخ جهان
۱۸۹	۱-۴-۷ قرون وسطی
۱۹۰	۲-۴-۷ دوره رنسانس
۱۹۲	۳-۴-۷ دوره معاصر
۲۰۰	خلاصه فصل هفتم
۲۰۱	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل هفتم
۲۰۳	منابع و مآخذ

پیشگفتار

تاریخ به عنوان یکی از منابع معرفت انسانی می تواند روشنگر هویت و هستی یک ملت باشد. بی شناخت تاریخ، شناختی عالمانه نسبت به دستاوردهای بشری و تغییر و تحولات او در یک سیر تامل تاریخ، ناممکن است؛ اما قبل از انجام این مهم توسط تاریخ و مورخ، چستی خود تاریخ را اصل و مبانی آن و داشتن درک درستی از مفاهیم نظری حوزه تاریخ از درجه اعتبار بالاتر برخوردار است.

در این کتاب سعی شده است حتم الامکان مناسب فهم و درک دانشجو مباحث نظری حوزه تاریخ با عنوان کلیات و مبانی علم تاریخ بررسی شوند. هدف تحقیق در تعاریف، فواید، موضوع، محدوده، منابع و ابزار، نگرش ها، شعبه ها، شاخه ها، سبک ها، روابط و فنون و روش های جدید در علم تاریخ و امر تاریخی است.

در فصل اول تلاش شده معنا و مفهوم علم تاریخ، سیر تحول علم تاریخ و تعاریف مختلف آن نزد اندیشمندان، دیدگاه قرآن در باب تاریخ نگری و در نهایت موضوع و محدوده علم تاریخ مورد توجه و ارزیابی قرار گیرد. در فصل دوم به منظور آشنایی دانشجویان با سیر تحول علم تاریخ، گفتاری در قالب «علم بودن یا نبودن تاریخ» مطرح کردیم و در آن نگرش های مختلف را از دوره یونان تا عصر حاضر نزد اندیشمندان غربی، ایران و اسلامی مورد ارزیابی قرار دادیم. فصل سوم را به ارتباط تاریخ با علوم مختلف خصوصاً علوم انسانی اختصاص دادیم و بیان ضرورتی که در مسیر نگرش نو به تاریخ در ارتباط با سایر علوم وجود دارد. همچنین به منظور آشنایی بیشتر مباحثی را با عنوان درک بین رشته ای در تاریخ مطرح کردیم تا دانشجو را با وضعیت کنونی علم تاریخ بیشتر آشنا سازیم. در فصل چهارم هم اصول و قواعد حاکم

بر علم تاریخ را به همراه روش‌ها، ابزار و فنون جدید در امر تاریخ‌پژوهی و مسئله مهم نقد تاریخی و فواید علم تاریخ را برای دانشجویان عزیز بیان کرده‌ایم. در فصل بعدی شعبه‌ها، شاخه‌ها، سبک‌های مختلف علم تاریخ مورد ارزیابی قرار گرفته است. در فصل ششم و هفتم نیز به ترتیب کلیاتی از تاریخ ایران و جهان برای آشنایی بیشتر دانشجویان با وضعیت کلی تاریخ بشری ارائه شده است.

لازم به یادآوری است که اگر مؤلف به برخی از مباحث نظری در حوزه تاریخ وارد نشده است عمدتاً به این دلیل است که در کتاب‌ها و آثار دیگر همین دانشگاه که در حوزه تاریخ و تاریخ‌نگاری قبلاً منتشر شده‌اند، به این گونه مباحث اشاره شده است و قصه بر تکرار مطالب نیست و مؤلف با آگاهی از نقص و ایراد کتاب، از همه دانشجویان و شه‌هنگران ارجمند دست کمک و یاری در راه دستیابی به نتیجه مطلوب می‌طلبد.

در پایان بر سر د لازم می‌دانم از زحمات فکری و دقت نظر استاد گرامی جناب آقای دکتر یزدان فرس، عضو محترم هیئت علمی دانشگاه پیام نور که ویرایش علمی این اثر را تقبل فرمودند، تشکر و قدردانی داشته باشم. همچنین از تلاش‌های پیگیرانه مدیران محترم و کارشناسان ارجمند دفتر تدوین و تولید محتوای آموزشی به‌ویژه سرکار خانم محمدی و نیز مدیریت محترم انتشارات دانشگاه پیام نور و سایر همکاران گرامی که در این راه متحمل زحمت شدند، هایت قدردانی را دارم.

ساجدی

عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور

a_sajedi@nu.ac.ir

پاییز ۱۳۹۵